

Edward Olszewski

"Początki władzy ludowej na Kielecczyźnie 1944 - 1947", Jan Naumiuk

Rocznik Lubelski 14, 259-261

1971

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przy tym założeniu nie można mieć zastrzeżeń co do sposobu szeregowania problematyki od ogólnej do szczegółowej (filozofia, ekonomia, historia, prawo, filologia).

Dyskusyjne są jednak dysproporcje występujące między poszczególnymi działami pracy. Szczególnie wyraźnie uwidacznia się to w relacji między problemami filologicznymi a nadzwyczaj istotnymi w rozważaniach Lenina zagadnieniami prawnymi.

W samym dziale prawnym i administracyjnym uderza wyrywkowość i fragmentaryczność opracowań. Dziwny musi się wydać np. fakt braku artykułów dotyczących węzłowych zagadnień w tej dziedzinie, dla przykładu — leninowskiej koncepcji państwa socjalistycznego, modelu demokracji socjalistycznej itp.

Z drobnych niedociągnięć należy podnieść niezgodność tytułów artykułów zamieszczonych w spisie treści z ich brzmieniem podanym w treści publikacji. Dotyczy to prac. Z. Cackowskiego, Z. Czarneckiego, M. Walezki, J. Szreniawskiego, J. Ziemińskiego, F. M. Neboraczoka i I. Wiszniewskiego.

W sumie otrzymaliśmy pracę, która ze względu na szeroki wachlarz poruszanych zagadnień pozwala na przypomnienie i uzmysłowienie roli W. I. Lenina we wszystkich najważniejszych aspektach życia społecznego zarówno dawniej, jak i w dniu dzisiejszym.

Bogusław Pawłowski

Jan Naumiuk: Początki władzy ludowej na Kielecczyźnie 1944—1947.

Lublin 1969, s. 308, nlb. 8, 34 tabele, zdjęcia

J. Naumiuk w oparciu o bogate materiały archiwalne, wydawnictwa źródłowe, opracowania, wspomnienia i relacje oraz prasę podjął próbę ukazania procesu powstawania władzy ludowej i walki o jej utrwalenie oraz początków działalności młodej władzy państwowej na terenie Kielecczyzny. Na treść składają się następujące problemy: tworzenie się załazków władzy ludowej podczas okupacji; powstanie i działalność władzy ludowej na przyczółku sandomierskim (teren wyzwolony w 1944 r.); powstanie władzy ludowej i podstawowe reformy społeczne w Kieleckim w okresie styczeń — czerwiec 1945 r.; niektóre aspekty sytuacji społeczno-ekonomicznej w okresie lipiec 1945 — styczeń 1947; sytuacja polityczna od lipca 1945 do lipca 1946; decydujący etap walki o utrwalenie władzy ludowej w czasie od lipca 1946 do stycznia 1947.

Sięgając do genezy przemian i walki politycznej autor słusznie omawia w pierwszym rozdziale tworzenie się załazków władzy ludowej w okresie okupacji, koncentrując się głównie na wysiłkach PPR, zmierzających do stworzenia szerokiego antyfaszystowskiego frontu narodowego. Przytoczone fakty wskazują na słuszność wypracowanej przez komunistów koncepcji frontu narodowego i podatny na Kielecczyźnie grunt do jej realizacji. Procesowi temu sprzyjał postępujący radykalizm w łonie ruchu ludowego i socjalistycznego. O dużych wpływach lewicy demokratycznej na tym terenie świadczy fakt powstania konspiracyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej, kilkunastu rad powiatowych i miejskich oraz około 50 podziemnych rad gminnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że autor wyeksponował powstałe rady konspiracyjne, nie tylko jako załazki terenowych organów władzy, ale również jako realizację koncepcji frontu narodowego.

W następnych dwóch rozdziałach na szczególne podkreślenie zasługuje ściśle powiązanie procesów politycznych z działaniami na froncie, sytuacją materialną ludności i głównymi kierunkami działalności aparatu władzy ludowej. Dotyczy to szczególnie aprowizacji, reformy rolnej, odbudowy sieci szkolnej i oświaty. Całościowe ujęcie tej problematyki pozwoliło w sposób właściwy ukazać momenty sprzyjające zdobyciu władzy przez obóz lewicy, z PPR na czele, oraz tendencje hamujące i przeciwdziałające temu procesowi. Głębokiej analizie poddano uwarunkowanie postaw poszczególnych klas i grup społecznych. W zachodzącym procesie wyeksponowano kierowniczą rolę Polskiej Partii Robotniczej. We właściwych proporcjach w stosunku do całości pracy ukazano węzłowe zagadnienia rewolucji ludowo-demokratycznej, jak zdobycie władzy i utworzenie aparatu państwowego oraz reformę rolną. Przy omawianiu reformy rolnej autor, obok określonych celów politycznych jej realizacji, podkreślił fakt niekiedy nie dostrzegany przez historyków, że reforma „[...] pozwalała wykorzystać dla przyspieszenia wzrostu produkcji rolnej specyficzne cechy gospodarki chłopskiej [...] bowiem działanie procesów wzrostu i odbudowy w gospodarce wielkokapitałistycznej nie mogło przynieść tak pozytywnych wyników, jak w drobnotowarowej gospodarce chłopskiej. Gospodarka wielkoobszarnicza była bowiem mniej elastyczna w dostosowaniu się do prymitywu i mocno uzależniona od zaopatrzenia w artykuły pochodzenia przemysłowego” (s. 140).

Sytuacja społeczno-ekonomiczna na wsi i w mieście — ukazana fragmentarycznie, ale w zasadniczych kwestiach — w rozdziale czwartym stanowi niezbędne tło wydarzeń politycznych od lipca 1945 r. do wyborów 1947 r. O wadze trudnych problemów ekonomicznych pisze autor: „Spośród wielu zagadnień nurtujących społeczeństwo na czoło wysuwały się sprawy aprowizacji i odbudowy województwa ze zniszczeń wojennych; od ich pomyślnej realizacji zależało, czy młoda władza ludowa uzyska poparcie społeczeństwa w toczącej się walce politycznej” (s. 185).

Dużą część pracy poświęcono na przedstawienie i analizę najcięższych zmagania politycznych Bloku Demokratycznego z opozycją legalną i nielegalną w latach 1945—1947. Dwie szerokie kampanie i akcje polityczne — Referendum Ludowe i Wybory do Sejmu Ustawodawczego — zajmują tu szczególne miejsce. Przy tych zagadnieniach zaprezentowano partie Bloku, opozycję, przebieg Referendum i wyborów, wyniki i osiągnięcia. W tym okresie za władzę ludową oddało życie na Kielecczyźnie ponad 700 osób — w większości członków PPR, funkcjonariuszy MO i UB, członków ORMÓ i żołnierzy WP. W nie rozstrzygniętym sporze wśród historyków na temat istnienia czy nieistnienia wojny domowej autor stwierdza, że napięcie walki politycznej było połączone z elementami wojny domowej.

W toku kampanii politycznych zacieśniał się front jednolity PPR i PPS oraz front narodowy sił demokratycznych. Główny ciężar walki o zdobycie i utrwalenie władzy ludowej oraz przeprowadzenie reform społecznych wzięła na siebie PPR, stając się kierowniczą siłą mas pracujących (s. 280).

Czytelnik dostrzeże w pracy kilka faktów dotyczących związków Kielecczyzny z Lubelszczyzną. Pomijam to, że wiele węzłowych procesów w obu województwach, jak i na terenie całego kraju, przebiegało w sposób podobny. Kontakty wymienionych województw, a głównie Lubelszczyzny i przyczółka sandomierskiego, były dość ściśle w 1944 r., kiedy centralne władze przebywały w Lublinie i stąd kierowały pracą polityczną i społeczno-gospodarczą.

Na uwagę zasługuje fakt, że ewakuowaną z pasa przyfrontowego w 1944 r. część ludności osiedlono na Lubelszczyźnie (s. 43). 18 stycznia 1945 r. z pomocą działaczom Kielecczyzny przychodzi przybyła z Lublina 80-osobowa grupa Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, złożona przeważnie z ludzi Lubelszczyzny (s. 121).

Były i ujemne wpływy tego sąsiedztwa zarówno dla Kielecczyny, jak i dla Lubelszczyzny. Silne na Lubelszczyźnie podziemie reakcyjne dokonywało napadów w sąsiednich powiatach województwa kieleckiego. W drugiej połowie maja 1945 r. na teren powiatu opatowskiego przybyło około 500 ludzi podziemia, którzy do końca maja rozbili 6 posterunków MO i zabili dwóch funkcjonariuszy (s. 155). W 1946 r. banda z Lubelskiego dokonała napadu na Spółdzielnię Rolniczo-Handlową, urząd gminny i pocztowy we Włoszycach pow. Pińczów (s. 234). Niektóre oddziały z Kieleckiego dokonywały napadów na Lubelszczyźnie.

Przy lekturze pracy spotykamy jednak kilka problemów dyskusyjnych. Omawiając stan organizacyjny sił demokratycznych w okresie okupacji (s. 12) autor używa określenia „Blok Demokratyczny” dla PPR, RPPS, SL „Wola Ludu” itd. Wydaje się, że lepiej używać dla sił demokratycznych tego okresu określenia obóz demokratyczny. Nawet w okresie Polski Lubelskiej i do połowy 1945 r. najczęściej używano określenia „partie PKWN”. Określenie Blok Demokratyczny wiąże się ściśle z wysuniętą przez PPR przed Referendum koncepcją bloku wyborczego pod nazwą Blok Stronnictw Demokratycznych. Pod względem zakresu politycznego oba określenia nie wiele się różnią, ale „siły demokratyczne” w okresie okupacji, to nie tylko partie, podczas gdy Blok rozumiemy raczej jako sojusz partyjny.

Wiąże się z tym następująca uwaga. „Ogólnie więc biorąc — siły obozu demokratycznego — pisze autor — dążącego do zbudowania władzy ludowej na Kielecczynie, w początku 1944 roku wynosiły nie więcej niż 9—10 tysięcy ludzi” (s. 15). W liczbie tej zawarto dający się ustalić w przybliżeniu stan osobowy PPR, RPPS, SL „Wola Ludu” i ich ugrupowań zbrojnych. Wydaje się, że mianem obozu demokratycznego nie należy określać sił tylko organizacyjnie związanych. Stąd też właściwsze byłoby chyba w cytowanym fragmencie określenie „zorganizowane siły obozu demokratycznego”. Zawodowy historyk odczyta te liczby właściwie, ale inny czytelnik — mimo stwierdzenia, że siła obozu demokratycznego tkwiła w atrakcyjności programu jako realnej sile przyciągającej, może odczytać, że tylko około 10 tys. ludności Kielecczyny dążyło do władzy ludowej. Byłoby to chyba niesłuszne.

Przy omawianiu składu społecznego PPR autor stwierdza, że chłopcy i proletariackie elementy wiejskie stanowiły w drugiej połowie 1944 r. na przyczółku sandmierskim nie mniej niż 65—70% członków (s. 49). Specyfika przyczółka zdecydowała więc, że PPR była partią chłopsko-robotniczą. Przydałoby się tutaj kilka zdań dotyczących analizy i następstw tego faktu dla samej partii — jej bojowości, przężności, metod rewolucyjnego działania itp.

Dla lepszego obrazu całości omawianych zagadnień dobrze byłoby również poszerzyć wiadomości o Stronnictwie Pracy oraz sięgnąć do zasobów Centralnego Archiwum Wojskowego, gdzie są ciekawe i prawie kompletne materiały oraz raporty sytuacyjne dotyczące udziału Wojska Polskiego w realizacji reformy rolnej, akcji propagandowej i zabezpieczeniu Referendum oraz Wyborów.

Drobnym niedopatrzeniem jest brak źródła w przypisie 9 na stronie 11.

Podejmując próbę oceny pracy J. Naumiuka, stwierdzić należy, że bogaty materiał faktograficzny, trafna analiza omawianych procesów, jasność i zwięzłość przedstawienia poruszanych zagadnień stawiają ją w rzędzie solidnych opracowań. Autor we wstępie pisze: „Stanowi ona w pewnym sensie wstępną analizę najnowszych dziejów Kielecczyny, na których pełne oświetlenie trzeba będzie jeszcze poczekać”, ale dodać należy, że jest to analiza dobra i cenna, zarówno dla dalszych pogłębionych badań, jak i dla zaspokojenia aktualnego zapotrzebowania społecznego.

Edward Olszewski .